

RUNA.

EN SKRIFT

FÖR

NORDENS FORNVÄNNER,

UTGIFVEN

AF

RICHARD DYBECK.

FJERDE HÄFTET.

STOCKHOLM,
P. A. NORSTEDT & SÖNER
1871.

INNEHÅLL:

1. Svenska minnesmärken, tecknade och beskrifna:

Vårdsten med grafkullar i Dalsland. Med plansch.

Stensättningar och grafkullar i Vestmanland. Med plansch.

2. Undersökningar i svenska förngrafvar. Med träsnitt.
3. Sten med bilder i Hägeby kyrka, Upland. Med plansch.
4. Nyfunne svenske runstenar. Med plansch.
5. Förteckning på nyfunne svenske runstenar.
6. Hårgaberget och dess omgifningar (Helsingland) af V. E—e. Med plansch.
7. Gåtor.
8. Svenska folkmelodier. Musik.

Ej heller närvarande häfte af Runa har haft utrymme för det "större antal" folkmelodier med texter, som utgifvaren nu skulle allmängöra. Af mer än 500 utgifne, dem han sjelf upptecknat, och omkring 50, hvilke andre samlat, hade han hoppats att denna gång få meddela åtminstone trettio melodier i stället för sju.

Huru skall nu och enär uppteckningarnas antal årligen ökas härmed åtbäras? Jo, utgifvaren saknar icke anledning att hoppas uppgörelse om melodiernas utgifning utrikes, i en dem värdig upplaga, hvilken skulle företrädesvis spridas i vårt land.

Runa meddelar emedlertid, i mån af utrymme, fortfarande fosterländska folkmelodier.

Runas femte häfte, hvarmed *första Samlingen* fulländas, utkommer under loppet af 1872.

Rättelser och tillägg.

Sid. 53, not. **, rad 1, står trē, läs tu.

» 57, 4:de st., » 2, » högra, » venstra.

Med *Urmir* å Ledinge sten, sid. 59, menas sannolikt namnet *Urm(h)ir*, *Urmkair*.

132, hel.	Skeptuna s:n,	Kyrkogården.	Pastor Östrand.	148, st.	Skederids s:n,	Björkholmen.	D.
133, »*	»	Kyrktornet.	D.	149, hel.	»	W. Ledinge.	—
134, »	Kårstads s:n,	N. Hall.	—	150, half.	»	Kyrkgafveln.	J. Wallin.
135, st.	Sigtuna,	Stad.	Pastor.	151, st.	Husby Skederids s:n,	Kyrkan.	—
136, st.	»	»	»	152, half.	Fastarne s:n,	Tjärnan l. Tiran.	—
137, st.	»	»	»				
138, st.	»	»	»				
139, hel.	»	»	D.				
140, half.	»	Kyrkruin.	—				
141, st.	»	Löst stycke.	—				
142, st.	»	»	—				
143, half.	Odensala s:n,	Kumla.	—				
144, st.	»	Hofva.	—				
145, hel.	Knifstads s:n,	Wikby.	—				
146, st.	»	»	Erlandsson.				
147, hel.	Rimbo s:n,	Kyrkogården.	D.				

* Runurk. II, 154. Ännu till en del inmurad.

Östergötland.

153, hel.	Kullerstads s:n,	Odensåker.	Em. Holmberg.
154, »	Törnevalla s:n,	Stratomta.	D.

Af desse 154 runstenar äro, såsom af förteckningen synes, 92 fullständigt bibehållne och 63 återstående till hälften och i mindre stycken. Af hela antalet har utgifvaren funnit 108, samt andre, här ofvan uppgifne, 46.

Nio af utgifvaren uppdagade och ännu icke bekantgjorde runstenar — fem hela och fyra stycken — äro icke upptagne i denna förteckning.

HÅRGABERGET OCH DESS OMGIFNINGAR. HELSINGLAND.

Skildring af V. E—e.

Pl. 15.

Helsinglands inre socknar äro alla så natursköna, att man tvekar åt hvilken man bör gifva företrädet. Segerstads socken, belägen på ömse sidor om Ljusne elf, mellan sjöarne Bergviken och Varpen, erbjuder emedlertid med sina svällande björkdungar, hvilka behagligt bryta af mot den mörka granskogen, sina mot vattnen sluttande åkrar, och med Bergvikens täcka holmar och uddar, en äfven här icke så vanlig, frisk och älsklig, tafva. Bergen gifva här, såsom öfverallt i Ljusnedalen, skapelsen sitt hufvudsakliga lynne. De äro, närmare Östersjökusten, mera jämna och afrundade samt höja sig, uppåt dalen, vågformigt bakom hvarandra. Spridda, mindre och till en del kala, bergskullar resa sig der och hvar, och s. k. rullstensblock äro sådda nästan öfverallt.

Segerstad skall hafva bekommit sitt namn af en *seger*, hvilken Helsingar, i förening med Dalkarlar, sägas här i forna dagar vunnit öfver Danskar. Slaget förmåles hafva stått på Bergvikens is, genom hvars söndersågande Svenskarne lära vållat stor manspillan bland fienden. Säggen

* Äfven i säggen om Faxholms slotts eller Faxehus' intagande och nedrivande af Helsingarne förekommer uppgiften att desse skulle strött ärter öfver isen, och derigenom åstadkommit manspillan å Danskarne; måne ej häri kan ligga någon förvexling af sägnerna, då det är dels af historien, dels af den ännu bevarade folkvisan klart att slottet intogs under den tid af året då vattnet var öppet:

»Det hände sig Mariæ messedag
Och rätt om middagstid» etc.

omtalar vidare att Danske spejare inkommit i en smedja i »Gevärsta», nu Gäfversta by, der en Dalkarl lärt Helsingarne smida pilar, sådane de brukades i Dalarne. Men då arbetarne föreburit att pilarne skulle begagnas mot björnar och andra vilddjur, hafva de utskickade dragit sina färde. Straxt efter inföllo Danskarne och fingo nu bättre besked för hvilka de i »Gevärsta» smidde pilar och andra vapen voro ämnade. Byn tros häraf hafva sitt namn. En annan sägen är att under slaget bönderne i »Gevärsta» strött ärter på den blanka isen, hvarigenom Danskarne råkat i oordning, fallit omkull och af Helsingarne, de der på sina bråddade skor stodo säkert, blifvit nedhuggne till sista man. — Tiden för detta slag är naturligtvis svårt att bestämma; men om det, som icke aldeles otroligt är, förefallit under Engelbrechts befrielsekrig, så hade möjligtvis *Elof Djekne* här, innan han tågade mot Faxehus, en dust med fienden*. — Segerstad var, enligt sägen, i forna tider vid gemensam fara en samlingsplats för ortens allmoge, och af gammalt vidmagthålles

och: »Tröster man i Regnsjö,
Och sammalund' i Mo,
De togo deras båtar bort;
De kunde inte undan ro.
Faxehus ligger i svartom brandom».

Skulle ej möjligen af denna förvexling kunna slutas att händelserna ungefär samtidigt egt rum?

En sägen förmåler äfven att Faxehus genom en yngling från Segerstad, i förbindelse med hans på slottet fångna älskarinna, skulle blifvit öfverrumpladt.

ännu i dag en väldig vårdkas på Hårgaberget. Hvar och en som besöker berget är skyldig att öka densamme med en torrvedsticka, och ingen underlåter denna pligt.

Det väldiga Hårgaberget, som ligger på södra sidan om elfven, intager ett märkligt rum i folksägner. Det höjer sig fristående, med afrundad topp, öfver den öfriga bergsträckan. Som namnet antyder har här i hednatiden utan tvifvel varit en *harg* eller offerställe, och de oerhördt stora, flata och mossstupna hållar, hvilka finnas på bergets öppna och skoglösa topp eller klint, den der, bekransad af tjock barrskog, icke är synbar från de lägre omgifningarna, berättas varit underlag för de slagtoffer, som här helgades åt Thor. Häraf, äfvensom törhända af omständigheten att hedendomen här i orten ännu var rådande sedan kristna läran antagits i öfriga landet, har berget erhållit sitt onda rykte. Det ligger på gränsen mellan Hanebo och Segerstad. Det var på detta berg som den beryktade *hårgadansen* eller, efter de yngres sätt att tala, Hanebopolskan dansades. Sägner härom, sådan den i Segerstad berättas, är följande: I Hårgabyn, som är vackert belägen på en höjd nedanför berget, hölls ett syndigt lefverne med dans och lekar äfven på helgdagsaftnar. Det var för mycket, mycket länge sedan en sådan dansstuga stod i byn just en helgdagskväll. Det ringde till helgamål i Hanebo, men denna gång för döfva öron. Spelets toner ljödo öfver klockans, och dansen gick med frisk fart. Slutligen tröttnade spelmannen; men icke de dansande. »En spelman, vonne dä vore den lede sjelf!» ropade de yre ynglingarne, och se, i dansstugan inträdde en man, som erbjöd sig att spela så länge de ville dansa. Fiolen stämdes, och nu ljödo för första gången Hårgadansens toner:

Der dansar den blå,
der dansar den grå;
på Hårgaberger' ska' dansen stå!

sjöng spelmannen, som var ingen annan än frestaren sjelf. Hans omqväde var:

Ja' tror å ja' tror å ja' tror
att ni tröttner!

hvertill de dansande svarade:

Vi tro å vi tro å vi tro
att vi orska!

Lifligt. *f*

Sång.

Der dansar den blå, Der dansar den grå; På Hårga-

Piano. *p* *f*

p *f*

berge' ska' dansen stå! Ja' tror å ja' tror å ja' tror att ni tröttner!

Piano. *p* *f*

(Spel.) Vi tro å vi tro å vi tro att vi orska!

Piano. *f*

Sålunda fortgick dansen i vild fart natten igenom och ända till dess det ringde till gudstjenst i Hanebo kyrka, då hela dansskaran med spelmannen i spetsen rusade genom byns alla stugor och upp åt Hårgaberget, der dansen fortsattes på de förut nämnda hållarna, i hvilka man ännu i dag tror sig se märken efter deras fotspår, som der trädde den hemska dansen, till dess köttet multnade och föll från benen, hvarefter benranglen ännu rörde sig i ring, till dess på sistone de då blott återstående hvitnade skallarne hoppade på hållen. En fästmö, som i tid ville rycka sin älskade från de dansande, fick hans lös-slitna arm i sin hand. — Den som är i syne kan i månskenskvällar der få se huru skallarne röra sig i dans ännu, och förnimma Hårgadansens toner, som skola likna skogsvindens sus, och kanske ej äro annat.

Hårgadansens första och egentliga ursprung spåras icke så lätt. Den af några äldre författare yttrade tanken att den här ofvan beskrifna i grunden varit en dunkel uppenbarelse från hednatiden tyckes vinna bekräftelse bland annat af sjelfva dansens ryktbarhet och spridning i mer och mindre afvikande förändringar, förekommande i flere landskap, såsom i Dalarne, Westmanland, Wermland, till och med i Södermanland. En sådan från n. Westmanland, hvilken under namnet *Hanboskan* dansades med egendomliga steg och vändningar ännu för 30 år sedan, är förf. meddelad, och förtjenar anföras, i synnerhet för sin ålderdomliga melodi:

Dansa vill du å dansa vill ja',
å dansa ska' vi i nätter å dar,
dansa dä ä så roli'!

Dansa vill du å dansa vill ja',
här dansar hela vårt bygdelag,
dansa dä ä så roli'!

Raskt.

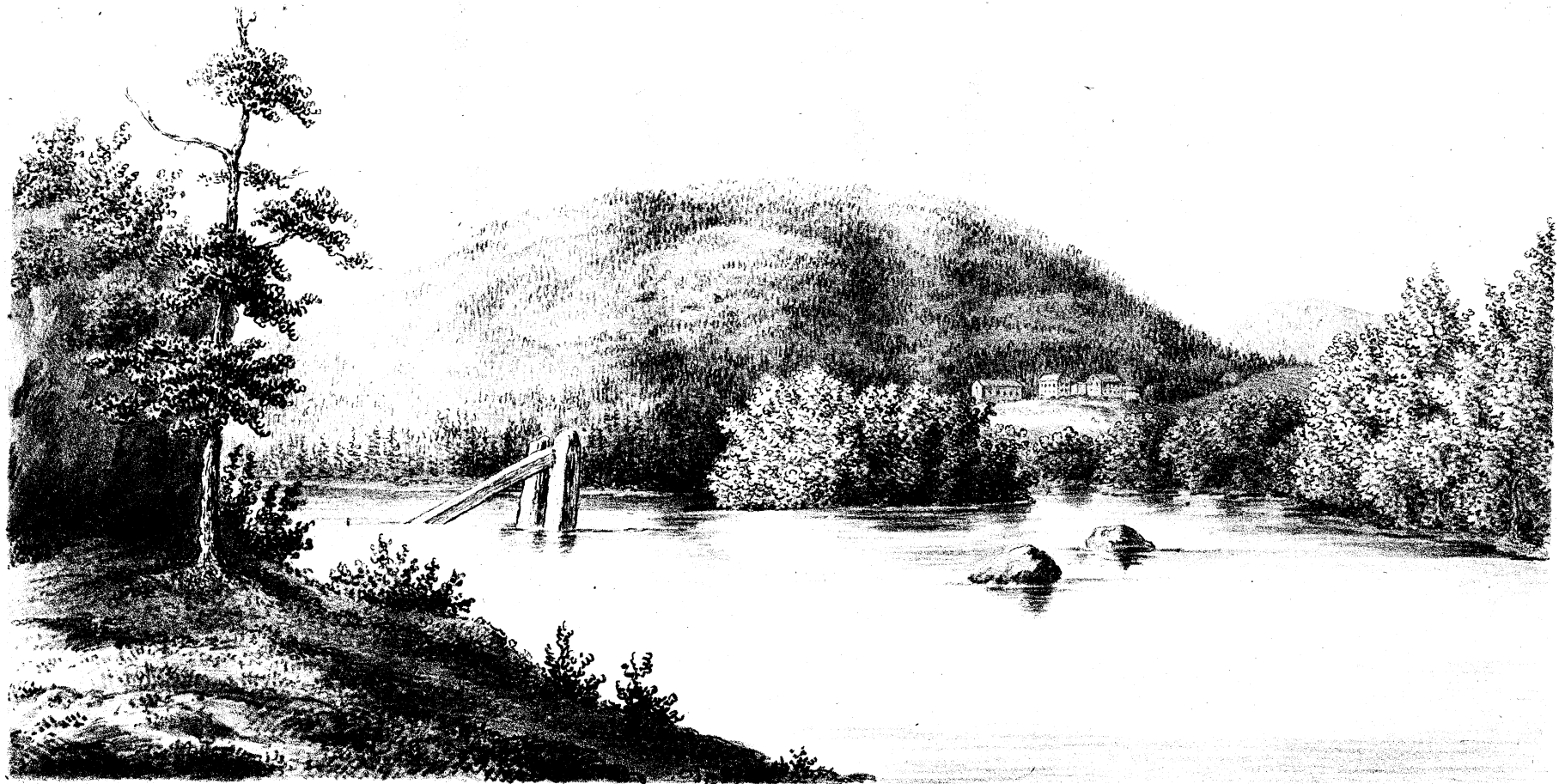
Sång.

Dansa vill du å dansa vill ja', Å dansa ska' vi i

Piano. *fp* *fp*

nätter å dar, Dansa dä' ä' så ro-li'! Dansa vill du å dansa vill ja',

Piano. *f*

Engelberget och Hångabyn
H. Lindberg

På några orter lär man vid visans sjungande begagna ordet *lappa* i stället för *dansa*, hvilket visserligen är icke så litet märkligt.

Det är möjligt att Hårgaberget och sagan om den ifrågavarande dansen vållade att det bekanta trolldomsväsendet här skördade jämnförelsevis flera offer än annorstädes och att berättelser om hexor och deras brännande å bål ännu lifligt kvarstå i folkminnet. Tron på spöken och gengångare är törhända mer rotad och stark här än hos allmoge äfven med mindre själsodling annorstädes. Segerstaben talar gerna om troll samt om syner och röster ur andeverlden. Än har en soldat sett utbölingen, ett af modren mördadt barns ande, komma farande på trätopparne utför Hårgaberget, under ett förfärligt skrämmande, än höres han sucka vid Mårdnäs myrn, än har man hos Per Ols' varsnat en underbar eld, och då en djerf yngling vågat nalkas stället, har han fått se en hop *smått folk* dansa kring densamma, o. s. v.; och nu i dessa dagar går talet om *Hulsta-spöket* kring bygden. Detta rycker upp dörren till stugan, ehuru den först är läst med farmors strumpeband, som dervid slites i tre stycken (hvarom hvem som helst kan öfvertyga sig, ty bandstumparne finnas kvar), och sedan med hake och merla, hvilka ej heller motstå spökets styrka. — Mången har sett *bergfolkets* boskap, feta, präktiga kor, än utan, än med vallare. Vallhjonen, om sådana finnas, äro klädda i spetsiga mössor och vanligen i röda kläder. Två sådana bergflickor ville en gång öfvertala en *gätkulla* att komma och leka med sig; men denna visste bättre än så.

Borgberget, beläget norr om Ljusneelf har på sin spets en forntida ringmur — kanske en vikingaborg. Ett drygt stycke från bergets fot är en nästan platt afsats, hvilken omgifver hela berget och tillika med detta omslutes af en på sina ställen väl bibehållen gråstensmur. Från afsatsen leder en *uppfart*, ännu fullkomligt brukbar, upp till toppen af berget, der den egentlige borgen finnes. Lemningarna af murarne hafva här ännu der och hvar en höjd af åtta fot och derutöver. — Det kan synas underligt att tala om en vikingaborg så långt upp i landet som här, men man kan med skäl antaga att i forntiden elfven just ofvanför Borgberget delat sig i tvänne grenar, af hvilka den ena banat sig väg norr om berget och Bråbrickan, samt genom Florsjön och öfver de s. k. Kingstaängar tagit utlopp vid Söderhamn. Marken norr om Borgberget

* Att, såsom någre veta, de älskande varit en krigare och en prest, samt den tillbedda en prestdotter i Hanebo, är uppenbart en nyare tillsats.

** Märkligt! Man ihogkomme gamla Hervararsagens ord, kap. 14: Ok þann kost annan at vera fridheilagr fyrir hönun, ef hann bæri upp gátr þær, er kongr kynni eigi or at leysa; samt kap. 15: Konungr: viltu

visar tydliga spår efter en stenig flodbotten, och hela den här beskrifna dalgångens beskaffenhet leder ovilkorligen till tanken på en derigenom fordom gående vattenled. Derest nu en sådan här verklig funits, så har densamma ock utgjort gränsskilnad mellan socknarna Norr-ala och Söder-ala, hvilka i de törhända ursprungliga benämningarne *Norr-älfva* och *Söder-älfva* gifvit tillkänna sina lägen i förhållande till elfven. Men nu ligger äfven Söder-ala nästan hel och hållen på norra sidan om denna. Den gren af elfven som utfallit vid Söderhamn kan, till följd af markens jämnhet, antagas hafva varit segelbar ända upp till Segerstad, och en vikingaborg å Borgberget skulle således varit på sin rätta plats. — Det må nu härmed vara huru som helst; ringmuren på Borgberget är i allt fall ett af vårt lands märkvärdigaste minnesmärken.

Mårdnäs gård är belägen på en vacker, med tallar och björkar beväxt, udde vid Ljusnans utlopp i Bergviken. Stället har sannolikt sitt namn af det skogbeväxta näset, eller af mårdjuret, men enligt folksägen, skulle det rätteligen heta *Mordnäs*. Den sorgliga händelse, som skall gifvit anledning till detta namn, skildras sålunda: Två män voro båda förälskade i en fager flicka i Hanebo*. Man vet ej hvilken af dem hade företräde i hennes tycke. Men den lycklige blef dock ej lyckligare än den andre, ty båda föllo i envig mot hvarandra. De begrofvos i den stora ättehögen på näset och stället fick deraf namnet.

Ättehögen låg ytterst på Mårdnäsudden, vid den så kallade *Orn*, och var en storartad prydnad för hela trakten. Nu mer är detta ståtliga minnesmärke försvunnet och ligger som vägfyllnad å Kihlaforss och Hanebo sockens vägar. Oförklarligt är att egaren af Kihlaforss icke vetat att skydda det herrliga minnet från föregångna tider. Två smärre ättehögar å Mårdnäs mark vid stranden af Ljusnan hafva utan tvifvel endast den höga tallskog, i hvilken de äro inbäddade, att tacka för sin tillvaro ännu den dag som är.

På Mårdnäs mark ligger slutligen den så kallade *Lägers-å kern*, der man i sednare tider funnit lemningar af vapen och annat, såsom en lansspets, sköldbucklor m. m.

Af hvad i början af denna skildring anfördt är finnes att muntliga öfverlemningar från föregångna tider fortleva i lifligt minne hos ortens allmoge. Här några ytterligare prof. Förr i verlden — såsom ännu i dag — var det vid gästabud och andra samqväm ett öfligt bruk att *gäta gåtor*. Dessa voro dock, att döma af dem, hvilka förf. haft tillfälle att höra, nog svåra om icke omöjliga att lösa utan den antydning, hvilken ofta låg i inledningen. Sålunda: »I fordomtid kunde den som blifvit dömd för något brott fria sig från straffet genom att framställa en *gäta*, den hans domare ej mäktade lösa**. Det var då þóla dóm spekinga minna? han (Gestr) svarar: eru eigi fleiri undanlausnir? kongr mælti: vera skulu fleiri: þu skalt bera upp gátu þá, er ek kann ey at ráða, ok kaup þik med því i frid; Gestr mælti: litt er ek til þest fær, enda mun hart á annat bord; viltu heldr þóla dóm spekinga? sagdi kongr; þat kys ek fyrr, segir Gestr, at bera upp gátr nokrar. — Utg.n.

en man, som, dömd till döden, satt i fängelse, der hans dotter, hvilken nyss blifvit mor, besökte honom. Han förelade nu följande gåta:

Min fader han var,
hans moder jag blef,
det barnet jag födde
var min moders man,

och blef frikänd, enär domarne ej kunde förstå att han i fängelset diat sin dotter.»

Ett par troligen nyare gåtor:

Sonen börjar segla,
innan far'n ä födder.

Röken och elden.

Der komma våra karar,
som förr varit våra farar
förr våra mödrars män,
nu våra.

Soldaten Ehns berättelse:

»Hä va sänne dä, ja komm hemmanifrå mä lass, å hä va just ve Bergviksbroa, å ätter komm dom ara. Då såg ja rätt fram-

manför mäg i backen en gäbbe som körde ä skrinna, å han va assint höger än han nådd jams mä skrinna, å gråklädd var'en, mä rö tuppmysa. Då sa ja tä dom som ätter va: »sir ni nå»? Men dom så assint. Å så körde gäbben rätt in i skoga, å borsta var'n; men inte så ja nå märkie tä i snön, int så mykje som e strima. Men åre ätter, når ja komm i samma backa, så tvärstanna hästen å hä va omöjeli tä få'n åv stäle — svätllöddre sto på'n —, å bå selstikken for ur ra-innerli på en gång. Då tog ja opp selstikka å titta agsönnes gemmen tömlykka, å så gekk ä loss, å ja komm i väj. Åh hä ä evinnerli sanning!»

Soldaten Hedlund berättar:

»Hä var en gong nå fåbojantor som hadd dans i fåboan, å ratt som hä var, hörde domm ä röst, som let som frå ä barungie: »ta borst sassa, ja ska opp å dassa mä mor», å då varst ena åf jäntorna hvit i syna som dön, å dan ätter to domm opp golfve, å unner lå ä benrangel åv ä barungie mä stål-sax på bryste — så hva domm säg, som int tro på utböligen, så är'en täll ändå, för tocke tal sätter domm int ihop. — Men jänta, som hadd tatt lifve åf bare, gekk te dön.»

G Å T O R.

In ænigmatice aliquid exprimendo veteres ingeniosi fuerunt.

JOHANNES LOCCENIUS.

<p>71. Westmanland. Odensvi.</p> <p>Stor-röder satt på gren,
lill-röder satt brevé;
lill-röder flög i stor-rö,
stor-röder flög i snö,
släffte lillrö te gö';
Å så vardt dä tö,
å lillrö vardt spö,
å lill-rö vardt grön,
å så röder igen?</p> <p>En domherre spisade rönnbär i en rönn, och flög derefter ner på snön, der bären urlassades. När marken vardt bar, grodde en af kärnorna i »göet» (gödseln) och sköt upp till telning med gröna kartar, hvilka omsider mognade. — Allmogen betonar gåtans ö-rim.</p> | <p>72. Södermanland.</p> <p>Ullkardning.</p> <p>73. Wermland.</p> <p>Grön jungfru ur grön skog
kom fram te rödan hus,
der neg å nicka ho';
när ho steg fram, så dröp ho,
när ho geck in, så kröp ho,
när ho vänd' om, så rök ho,
när ho kom ut, så strök ho?</p> <p>Ugns-sopan och ugnen. — En artförändring från Wingåker kan ej allmängöras.</p> | <p>74. Allmän.</p> <p>Väggsätet.</p> <p>75. Närike.</p> <p>Osten. Grankotten.</p> <p>76. Westergötland.</p> <p>Tolf tungur i en skalle,
i dödan lefva de alla;
tolf domar i tolf år
hitta mej inte ändå?</p> <p>Tolf rättor i en hästskalle. — Om än tolf domare ransakade i tolf år, skulle de icke finna gåtans lösning.</p> <p>77. S. Dalarne.</p> <p>Åkken trampar,
så det stampar
bort i bergen?</p> <p>Ringaren i tornet. — <i>Stampa</i>, här = ljuda.</p> <p>78. Wermland.</p> <p>Lorfva torfva stog i vrå,
lorfva torfva låg uppå,
lorfva torfva for sin väg,
lorfva torfva sprang i sär?</p> <p>Hönan låg i redet och värpte; sprang upp och trampade der-vid sönder ägget.</p> |
|--|--|---|

SVENSKA FOLKMELODIER.

24.

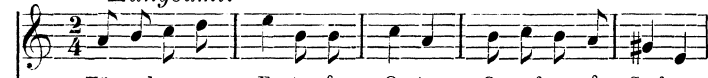
Lek. Upptecknad i södra Östergötland af A. F. Ekevall. Melodien harmoniskt satt af Gille.

Upptecknaren har i bref till utg. framkastat en *kanske icke till alla delar förkastlig* tanke rörande en förment ursprunglig betydelse, som, mer eller mindre bortgrumlad, möjligen skulle kunna ligga i denne lek, i allt fall ostridigt en af våre uräldste; och det är med verkligt nöje som utg., genom dess anförande jämnte upptecknarens beskrifning om sjelfva leken, underställer frågan behöriges ompröfning. »Då jag — yttrar den ärade upptecknaren — här om dagen läste första häftet af Liljegrens *forrnordiska häfder* och kom till berättelsen om grannlåten i Påfogels sal på Island och Ulf Uggesons kväde derom, eller *húsdrápa*, rann mig i minnet en jullek, i hvilken jag som barn deltagit i föräldrahemmet, uti Ulrika Eleonora socken».

»De lekande böra minst och helst utgöra åtta: *Eta, Ota* (Odin?) *Oxe, So* (offerdjuren?), *Långe långe Lasse* (Loke?), *Remme Remme Rense* (Rimthuss, Rese?), *Långe Nisse* och *Krusbjörn*. De sju förste hålla i hop i rak kedja, med *Eta* i spetsen och så vidare efter deras följd i versen. *Krusbjörn*, bärande för hvardera åtta vedträ (till Baldersbålet?), är på litet afstånd, lös och ledig. Nu röra sig eller springa de sju, som bilda kedjan, i en stor krets kring golfvet, och *Krusbjörn* med sin börda skyndar efter; alla sjungande:

Före kommer *Eta* å *Ota*,
Oxe fanns å *So* fanns,
Långe långe *Lasse*,
Remme *Remme Rense*,
Långe *Niss'* i bunkelag,
å åter kommer *Krusbjörn*.

Långsamt.

Sång. Fö-re kommer E - ta å O - ta, O - xe fanns å So fanns,

Piano.

 Långe, långe Las - - - se, Rem-me, Rem-me Ren - se, Långe Niss' i

 bun-ke-lag, Å åter kommer *Krusbjörn*.

När sången är slut, stanna de springande och *Krusbjörn* kastar nu med kraft vedknippan midt på golfvet; ju mer vedträen spridas, desto bättre. Alla skynda att gripa hvar sitt trä. Den som sist får tag i sitt blir vid lekens förnyande *Krusbjörn* och får då, såsom den förre, bära hela vedförrådet.»

I Arwidsons *Sv. Fornsånger* III, sid. 375—376, förekommer en melodilös uppteckning af en hardt när till betydelselöshet öfvergången lekvisa, hvilken, åtminstone till namnen »*Adi* och »*Odi*», tyckes ega en viss samfällighet med förevarande. Männe icke den förre, såsom fallet någon gång ostridigare är, kommit att behandla ett ämne, som varit mer eller mindre fremmande för leken i sitt ursprung, och detta just genom vrängande af till obegripeligheter med tiden öfvergångna namn?

25.

Lek. Upptecknad i Hargs socken i Upland (Roslagen) af fru Henriette Wennström, född Ahlander. Melodien harmoniskt behandlad af Gille.

De lekande uppställa sig i en ring, inom hvilken en yngling med hatt på hufvudet befinner sig. De i ringen varande sjunga:

Vi brygga, vi baka,
hvar söker sin maka,
jag söker ock min.
Siks du här så har du hatten,
vill du ha'n, så ta då fatt'en,
men du fick den inte än!

Ej fort.

Sång. Vi brygga, vi baka, Hvar söker sin maka, Jag

Piano.

 söker ock min. Siks du här så har du hatten, Vill du ha'n, så ta då

 fatt'en, Men du fick den in-te än!

Härunder närmar sig gossen en af ringens flickor, den han väljer till maka, tagande hatten af sitt hufvud och bjudande honom åt den utvalda. Men dennas alla försök att få gåfvan i sina händer göras fåfänga derigenom att den lekfulle älskaren än sträcker honom bakom henne eller sig sjelf, än höjer honom öfver sitt eller hennes hufvud, än hit än dit, till dess hon, efter otaliga försök och i följd deraf skedda, till utseendet vanligen ofrivilliga, omfamningar, lyckas gripa hatten. Den hatlöse gossen ställer sig nu i ringen, och, under det att sången upprepas, väljer flickan sig sjelf en make. Åter strid om hatten mellan henne och den stormande, hvarefter denne har att på samma sätt söka sig maka; och sålunda fortsattes, till dess alla varit inom ringen.

26.

Visa. Orden till denna äro för omkring 10 år sedan upptecknade i Wårdinge s:n, Södermanland, af Dokt:nan Augusta Molander, född Dybeck, efter föredrag af en äldre person. Uppteckningen — en, som jag tycker, märklig artförändring af Afzelii *Sven Svanevit* (han heter i Södermanland ofta *Svanevik*) — har såsom melodilös länge legat outgifven. Under sist förflutna sommaren blef jag ändtligen i tillfälle att i samma ort få höra visan sjungas, och upptecknade då melodien. — Harmonien är af Gille.

1. Sven Svanevit han gångar sig vägen fram,
så möter han der en vallareman.
Höres du vallare, jag dig spör,
svara till de spörsmål, dig läggs för.
2. Intet kan jag de spörsmål du mig lägger för,
i går slog jag Visones konung ihjel.
Och slog du Visones konung ihjel,
visst var han min fader och du hans träl.

3. Sven Svanevit slog honom med sin tumm',
så ref han ut både lefver och lung',
sedan gångar han sig längre fram,
der möter han åter en vallareman.
4. Och hör du vallare hvad jag dig spör,
kan du de spörsmål, jag dig ställer för?
Och väl kan jag de spörsmål du mig ställer för,
om jag får träda in genom Svanehvits dör.
5. Hvad är väl rundare än ett hjul?
hvad är fägre än det fagraste djur?
hvad är hvitare än svanan?
och hvem ropar högare än tranan?
6. Hvem är det som bygger den bredaste bro?
och hvar gångar fisken som mest uti flo'?
hvert förer vägen som bredast?
och hvar ligger menniskan som ledast?
7. Hvad är kvickare än ett slå?
och hvad är svartare än dödt ett strå?
hvar hafver solen sitt säte?
och hvar hvila döder mans fötter räte?
8. Solen är rundare än ett hjul,
och himlen är fägre än det fagraste djur,
englarne ä hvitare än svanan,
thordön ropar högare än tranan.
9. Isen han bygger den bredaste bro,
der under går fisken som mest uti flo',
till helvete går vägen som bredast,
och der ligger menniskan som ledast.
10. Själén är kvickare än ett slå,
synden är svartare än dödt ett strå,
i vester har solen sitt säte,
i öster ligga döder mans fötter räte.
11. Sven Svanevit tar ringarna af sin hand,
dem gifver han den vallareman:
Du vet väl litet mera än någon hvar han vet,
och visste du allt detta: hvad vet du mer?
12. Jag vet du har ett vif bland sönerna två,
och henne skall möan min till brudtärna få,
för jag är ingen vallare, fast dig tyckes så:
jag är en konungs son, som träd på villostrå.

Ej fort.

Sång.

Piano.

Anm. V. 2. *Visones* (konung) är troligen blott en sagobenämning. Afzelius har i stället *Iselands*, hvaraf det förra kunde vara en vrängning. — V. 3. Om med *tumm'* här menas tumme kan vara osäkert. — V. 6, 9. Visutgivare anse vanligen ordet *flo'* vara flod, men jag tror att det är *flock*. I annat fall hade *d* säkerligen icke, såsom här alltid sker, utelemnats. — Jag tror ej de äfven för öfrigt oegentliga orden: »*fisken* som *stridast* i flod.» En uppteckning från s. Östergötland af blott 6:te och 9:de verserna har äfven *flo'*, och den väl hemmastadde upptecknaren skriver ock »*flo'* (*flock*)». — V. 7. Med *slå* förstås här otvifvelaktigt *orm-slå*, en liten kvick och giftlös orm (Typhlops). — V. 7, 10. Männe egentl.: *rätteligen*, om det är så som det *rätteligen* skall vara? — V. 12. *Villostrå*, kanhända villostråt. Eljest säger allmogen förstades om en som af yrsel kommit vilse, att han råkat *gå öfver villostrå* — en viss farlig vext, den jag dock icke lyckats få närmare bestämd.

27.

”**Wingåkersvisan.**” Första versen och melodien äro för flere år sedan upptecknade i Floda socken, Södermanland, af Dbk. Kamreraren hr August Lundgren i Wingåker har nyligen på anhållan af utg. benäget lemnat en andra vers till visan och dertill fogat en af honom i år gjord uppteckning äfven af första versen med melodi, sådan den sjunges der. Denna sednare, som är en täck, i Södermanland och Westmanland allmän, slängdans (polska), måste, af brist på utrymme, sparas till en annan gång. Orden i de båda uppteckningarna afvika betydligt. Harmonien är Gilles.

1. Wingåkern dansar med sin lilla vän,
så hvita skörte' slår,
så hvita skörte' slår på ryggen än;
Brö-slunga' å valle-pösen,
medje-bänne' å hänge-låsen.
Så hvita skörte' slår,
hvita skörte' slår å slår
på ryggen än.
2. Wingåkerskulla', tralli lalli la,
så hvita, hvita tröja
uppå ryggen slår, på ryggen slår;
Hänge-bänna å tumme-lappen,
knifve-kedja' å punge-trossen.
Så hvita tröja' slår,
hvita tröja' slår å slår
på ryggen än.

Artförändringar af hr Lundgrens uppteckning anföra behörens sålunda:

1. Medjebande' å hängelåse',
Knifvesli'a' å vallepåsen.
2. Hängebanden å tummelappen,
Knifvekedja' å pungetrossen.
- v. 2. Pungetrossen å tummelappen,
Knifvekedja' å silverbälte.

I visan uppräknas några till den egendomliga Wingåkersdrägten hörande mans- och qvinno-saker. *Brö-slunga*, en vid ett band fäst ask, innehållande bröd (?). — *Hängbänn*, »flickorna hafva, när de stå fadder, eller äro fästepigor, två halfalns långa glitterband (kallade hängband, eller *hängbänn*), nedhängande under *hucket* (hufvudklädet bak i nacken)». — *Tummelapp*. »Vid kyrkogång begagnas små kraghandskar af hvitt skinn med utsyningar i silke, samt utmed tummen en bit broderadt siden, kallad *tummelapp*». — »*Pungtrossen* utgöres af två pungar af silfvertyg eller brokigt siden, hängande utmed venstra sidan i långa snodder och försedda med tofsar, allt af rödt saffian. Häri förvaras dels knif, gaffel och en matsked af silfver med en i ändan af skaftet fästad lös knapp och dels förlofningsringen, samt en liten nåldyna, hvarförutan i en särskild slida af skinn, hängande i en messingskedja (kallad *knifve-kedja*) utmed pungtrossen, är insatt en liten fällknif». Lundgren.

Utom det från Helingland i *Runa* för 1850, sid. 44, till en del anförda känner jag intet svenskt, äldre eller nyare, motstycke till Wingåkersvisan.

Lifligt, men ej fort.

Sång.

1. Vingåkern dansar med sin lil-la vän, Så hvi-ta skörte'slår, så
2. Vingåkers--kulla, tralli-la-li-la, Så hvi-ta hvi-ta trö-ja

Piano.

hvi-ta skörte'slår på ryggen än. Brö-slunga' å valle-pösen, Medje-bänne' å
uppå ryggen slår, på ryggen slår. Hänge-bänna å tumme-lappen, Knifve-kedja å

hänge-låsen. Så hvi-ta skörte'slår, Hvitaskörteslår å slår på ryggen än.
punge-trossen. Så hvi-ta tröja slår, Hvi-ta tröja slår å slår på ryggen slår.

p *f* *p* *f* *p* *ritard.*

28.

Visa. Upptecknad 1830 i Westmanlands bergslag af Dbk.

Raskt.

Sång.

1. Kanske ja' kan bli könungens måg, Kanske å kanske in-te .. i år;
Bättre än så, e' jän--ta tä få, Nittonde åre fyll'd ho' i går;
2. Kanske ja' kan bli farsgubbens dräng, Skrabbuga token, bu-se tä kärng!
Så bär dä sta', ja do-tra å ja'... Nikanfäll tänka dä skä ta lag;

Piano.

ritard.

1. Rosande rö, Getta ko dö! Fäll håller ho tä ta i.
2. Ho säger ja, Glittande gla', För ho' väll bara geftas.

29.

Vallsång. Upptecknad i Hargs socken i Upland (Roslagen) af fru Henriette Wennström. Harmonien af J. E. Gille.

Upptecknarinnan, en varm vän af våra folkvisor, har benäget riktat utg:s förråd af folkmusik med ytterligare nio herrliga fornmelodier, och utg. förvarar för kommande häften af Runa dem som nu icke meddelats.

Ej för fort.

Sång.

Tuss lul-le-ri lull, skäll-kos -- san min, Nu ska vi te sko-ge-na

Piano.

län ---- da, Kom, kom, du Broka å Kullan min, Från eder jag aldrig vill

vän ---- da. O -- ly-cke-lig ly-ser mig so-len i dag öf-ver ber --- gen.

30.

Gånglåt (Bröllopsmarsch) från Skåne. Upptecknad af Dbk, efter föredrag af Skåningen J. P. Landgren. Orden af Dbk. Harmonien af J. P. Cronhamn.

Föredragen af kör med orkester vid utg:s Aftonunderhållningar med nordisk folkmusik i Stockholm 1868 och i Upsala 1870.

Kraftigt.

Sopran.
Alt.

Ljud högt öfver Nord, sköna fornsvenska sång! Ur skog och ur

Tenor.
Bas.

f *p* *1:0* *2:0*

dal, I strå-lande sal, Träd fram, ljud stark en gång! Ungmö'n dig qvad i sin

f *p* *1:0* *2:0*

f *p* *1:0* *2:0*

kär-lek, så varm, Vikingens kraft vexte upp i ditt larm; Och

f *p* *1:0* *2:0*

f *p* *1:0* *2:0*

fri var den sängen, och fri är han än, och fri är han än; För-

f *p* *1:0* *2:0*

glömmen den aldrig, I svenske män!